

Kristian Gerner

TILLRÄTTALÄGGANDE

Det är synd att Erik Lönnroth lagt ett ensidigt perspektiv på min aktualisering av forskningsrådets tänkvärda utredning. Man kan betrakta utredningen från skilda utsiktspunkter, bruka den på olika sätt utan att för den skull kunna sägas missuppfatta den. Min uppsats var, som jag påpekade, ”inte avsedd att tjäna som ett direkt inlägg i svensk forskningsdebatt”.¹ Erik Lönnroths ”Beriktigande” kräver emellertid att jag här återvänder till denna perifera del av min artikel om historieforskningen i Sovjet.

Min artikel har inte ”som utgångspunkt en parallell mellan statsplanerad forskning i Sovjetunionen och Sverige”. Genom att analysera sovjetiska forskningsdirektiv och forskning ville jag ”ge ett perspektiv på, vilka problemförsök att samordna all historieforskning i en stat kan ställa forskare och samhällsrepresentanter inför”. Perspektiv är inte detsamma som parallell. Att man anlägger ett jämförande perspektiv mellan två fenomen innebär inte att man förutsätter att de är lika. Utgångspunkten för min jämförelse var bara planeringsaspekten i vid mening. Jag utgick från att termen ”planering” även då den används av forskningsrådet har en konnotation av ”systematik” och ”samordning”. Däremot anser jag inte att det finns något logiskt eller annars nödvändigt samband mellan begreppen ’planering’ och ’politisk dirigerings’. I praktiken kan de processer som betecknas med dessa ord strida mot varandra — i så fall kan man förstås tala om ett negativt samband. Men då finns det inte heller någon anledning att se något illvilligt i min jämförelse. I klarhetens intresse skall jag emellertid precisera avsikten med den.

Jag har varken sagt eller antytt, ”att vi är . . . långt på väg mot auktoritär styrning av den humanistiska forskningen i Sverige”. Jag har skrivit att frågan om historieforskningens funktion ”i ett samhälle, där humaniora . . . ses som delar av en helhetsplan för hur hela samhällssystemet skall styras och utvecklas”, att den fråga *aktualiserats* med forskningsrådets utredning. Att säga att en handling

¹ Denna och övriga här citerade satser i Scandia 39:2, s. 159.

aktualiserar en fråga är inte att påstå något om avsikten med eller hela innebörden i själva handlingen. — Ett resultat av analysen i min artikel är f.ö. att man inte kan säga *ens* om sovjetisk historieforskning att "auktoritär styrning" och "politisk dirigerings" helt bestämmer denna forsknings inriktning och resultat. Mina slutsatser borde kunna glädja humanistiska forskningsrådet och dess ordförande Erik Lönnroth, eftersom de går ut på, att central *politisk dirigerings* (till skillnad från planering) av historisk forskning är mycket svår att genomföra: hederlig historisk forskning kan i Sovjet som annorstädes frambringa resultat, som inte återspeglar de makthavandes uttalade önskningar.

Jag ger mig inte "sken av att referera" den mening i utredningen, som Erik Lönnroth citerar. Jag refererar den. (Däremot har jag slarvat i korrekturläsningen, och jag är tacksam för att Erik Lönnroth upplyser läsarna om rätt sidangivelse för det refererade stycket.) Jag anser fortfarande att den mening Erik Lönnroth citerar har en vidare syftning än vad han själv menar. Att inrätta och fördela befattningar är faktiskt att planera forskning, eftersom befattningarna rimligen är avsedda för vissa utvalda områden. Forskningsrådet, t.ex., förespråkar att humanisterna får möjlighet att bidra till att lösa "aktuella samhällsfrågor av central betydelse" och förtydligar: "Som exempel på sådan forskning kan nämnas miljöforskning, forskning om masskommunikation, masspsykologiska processer, migrationens anpassningsproblem, konfliktforskning och kritisk analys av utvecklingsprocesser. Inom dessa områden skulle forskningsrådet ha möjlighet att spela en viktig roll under förutsättning att det har nödiga resurser härför."² Det är rimligt att tolka det av Erik Lönnroth citerade stycket, som står längre ned på samma sida, med dess tal om "beslutsam upprustning av de humanistiska och teologiska fakulteterna" medelst en "central planering", såsom syftande på hela innehållet i den närmast föregående texten, såsom giltigt inte bara för "fördelningen av befattningar" utan även för valet av de forskningsområden som skall få befattningar. — Det torde vara svårt att uppfatta sådan planering negativt. Det är väl "auktoritär styrning" och "politisk dirigerings" man kan reagera mot när det gäller historieforskningen i Sovjet, inte det faktum att forskningen över huvud är planerad och organiserad?

Det finns en värld utanför Verona. Denna omvärld kan te sig främmande och skrämmande. Inträngandet i den kan avdramatiseras om man relaterar det nya man möter till välkända företeelser i den egna provinsen.

I mitt fall var uppgiften att presentera sovjetisk historieforskning för svenska läsare, att konfrontera en dåligt känd kultur med en välkänd. Då ansåg jag det lämpligt att bruka en komparativ metod på vissa punkter, ange beröringspunkter å ena sidan sovjetiska, å andra svenska (och andra västliga) historievetenskapliga och forskningspolitiska problem. Jag fann det också nödvändigt att presentera

² Humanistisk och teologisk forskning i Sverige, s. 136.

viss, utvald sovjetisk historieforskning utförligt — därför de långa refererande partierna i artikeln. Metoden avsåg att ge icke ryskkunniga läsare en rättvis bild av nyanserna i sovjetisk historieforskning och direkt möjlighet att jämföra mina slutsatser med det centrala materialet för analysen. Valet av denna ”pedagogiska” metod grundar sig på en inte originell värdering av humanioras uppgift, som fått ett klart uttryck i forskningsrådets utredning och som jag utgår från att dess medlemmar håller fast vid: ”I särskilt hög grad rör humanistisk forskning sanning- och värdekriterier: förmågan att kringsynt och kritiskt uppfatta omvärlden som verklighet och utan tendentiösa myters förvrängningar, förmåga att uppfatta och värdesätta företeelser från främmande kulturkretsar, förmåga att förstå och i förståelse uppleva estetisk produktion. Detta berör på ett självklart sätt alla ställningstaganden i sociala, ideologiska och kulturella valsituationer, förmågan att kommunicera, analysera och avväga ett omdöme.”³

Det sovjetiska och det svenska samhället har många grundläggande olikheter. Historieforskningens villkor är förvisso olika i de båda staterna. Är det därför stötande och felaktigt att antyda beröringspunkter mellan de båda då det gäller problem och möjligheter vid planering av historisk forskning?

³ Humanistisk och teologisk forskning i Sverige, s. 137.